

УДК 378(075)

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2021.78.29>**В. В. Галушак**

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фундаментальних та спеціальних дисциплін
Чортківського навчально-наукового інституту підприємництва і бізнесу
Західноукраїнського національного університету

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА У ВНЗ

Статтю присвячено питанням інноваційної діяльності сучасного педагога у вищому навчальному закладі. Відзначено, що сучасний стан освіти в країні не задовольняє ні суспільство, ні державу, а потенційна можливість розвитку педагогічної системи вищих навчальних закладів у цілому визначається ступенем готовності та вмінням педагогів змінювати себе, освоювати нововведення та створювати нові зразки педагогічної практики. Визначено, що підвищення готовності до інноваційної діяльності педагогів вимагає відповідних методів її оцінки та спеціальних програм, спрямованих на формування суб'єктної позиції викладача по відношенню до інноваційної діяльності. Своєю чергою, у рамках дослідження структурно змістовних характеристик професійної діяльності педагога, включаючи проєктні вміння, інновацію слід розглядати як нововведення, модернізацію, як нововведення та новоутворення, як результат творчої діяльності. Сучасний аналіз теоретичного доробку показав, що інноваційний процес потрібно розуміти як процес створення, освоєння та розповсюдження нововведень, тобто як процес матеріалізації знань у нововведення. Отже, необхідно виявити ступінь інноваційної готовності педагогів із погляду підвищення їхнього рівня мотиваційної, когнітивної та операційної готовності, а також підвищення компетентності в галузі педагогічної інноватики, освоєння методів вирішення завдань інноваційної діяльності, формування ціннісного ставлення педагога до змін власної професійної діяльності. Вивчено чинники й джерела виникнення перешкоди на шляху освоєння та поширення інновацій; уточнено нову роль педагога-дослідника; проаналізовано специфічні проблеми впровадження, освоєння та застосування нововведень. Особлива увага викладачів повинна спрямовуватися на те, що знань щодо існуючих інноваційних технологій, методів та засобів буває недостатньо для здійснення їх правильного вибору. Отже, аналіз практичного значення знань та можливість їх використання є досить актуальними для інноваційної діяльності, тому педагог повинен не лише знати, а й розуміти умови їх ефективного використання. Окрім того, щоб нововведення було реалістичним, його розроблення повинно здійснюватися з урахуванням конкретних умов, існуючих у навчальному закладі, різних аспектів інновацій, специфіки інноваційної діяльності педагогів та інноваційних технологій в освіті.

Ключові слова: інновація, інноваційна діяльність, інноваційний процес, готовність педагогів до інноваційної діяльності, компоненти готовності педагога до інноваційної діяльності.

Постановка проблеми. Сьогодні задано нові орієнтири, які вимагають якісних перетворень для всієї країни. А постійно змінюваний світ вимагає не лише економічних, політичних та соціальних змін у суспільстві, а й адекватних перемін в освітній сфері, адже модернізація освіти завжди спрямована на підвищення її якості, реалізацію інноваційних технологій у навчальному закладі, у тому числі за рахунок готовності педагогів до проєктування та організації освітнього процесу на інноваційному рівні. Відповідно, результативність цих змін визначається здатністю педагога до самовдосконалення і самореалізації у професійній діяльності.

Нові освітні стандарти встановлюють якісно нові вимоги не лише до результатів освіти, а й до способів та умов їх отримання. Усе це є досить актуальним і вимагає взаємопов'язаних якісних вимірювань у всіх компонентах освітньої сис-

теми. А успішна реалізація таких завдань визначає істотні зміни не лише в освітніх технологіях, а й у свідомості педагогів, реалізації нової освітньої моделі, яка якісно змінить позиції студентів та викладачів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проведений теоретичний аналіз дає можливість зорієнтуватися у різних напрямках дослідження інноваційної діяльності педагогів. Так, загальні та специфічні особливості цієї діяльності як творчої розглянуто в роботах Ф. Гоноболіна, В. Загвязинського [5], В. Кан-Каліка, А. Маркової та ін. Проблемі розвитку інноваційних процесів в освіті присвячено досить велику кількість досліджень (В. Кремень, І. Зязюн, С. Бараннікова, М. Кларін, В. Ляудіс, І. Підласий, А. Пригожін, В. Рибаківа, В. Сластьонін [10], С. Сисоєва, П. Щедровицький та ін.). Із погляду вивчення педагогічних здобутків і поширення передового

досвіду інноваційна діяльність досліджується Ю. Бабанським, М. Поташником [9], а особливості інноваційних явищ у сучасній системі освіти розглядали М. Бургін, С. Поляков, Л. Подимова [8], А. Хуторський [12].

Науковий пошук дослідження включав також вивчення зарубіжного досвіду в галузі педагогічної інноватики та показав, що в таких роботах розглядаються окремі теоретичні та практичні аспекти інноваційних процесів, конкретні зміни в системі освіти за рахунок упровадження педагогічних нововведень. Так, у роботах американських та англійських учених Х. Барнет, А. Ніколс, Н. Гросс, М. Майлз, А. Хаберман, Р. Хейвлок та ін. аналізуються питання управління інноваційними процесами, організації змін в освіті; умови, необхідні для «життєдіяльності» інновацій, планування інновацій; розробляються способи їх поширення. пропонуються ефективні рекомендації. Однак, незважаючи на такий значний науковий доробок, є ще багато невирішених питань. Усе ще не вивчені належним чином здатність, готовність педагога проектувати інноваційну діяльність та досягати в ній бажаних прогнозованих результатів. Саме тому піднята нами проблема є актуальною і потребує свого розв'язання в сучасних умовах.

Мета статті. Головною метою роботи є проведено наукового аналізу психолого-педагогічних джерел щодо трактування та узагальнення сутнісних ознак поняття «інноваційна діяльність сучасного педагога», а також розкриття компонентів структури готовності до інноваційної діяльності педагога у ВНЗ.

Виклад основного матеріалу. За останні десятиліття докладено чимало зусиль щодо модернізації системи освіти. В освітніх установах здійснювалися різного роду нововведення: створювалися авторські школи, освоювалися нові навчальні програми та технології, упроваджувалися нові технічні засоби. Усе це вимагає зміни свідомості педагога, його установок та цільових орієнтацій, а також необхідності застосування тих інноваційних процесів, що сприяють поширенню інформації про позитивні боки інновації, технології інноваційної діяльності та наслідки її споживання.

Саме тому інноваційний процес визначаємо як процес створення, освоєння та розповсюдження нововведень, що розглядаються як процес матеріалізації знань у нововведення.

Своєю чергою, інновацію як упровадження чого-небудь нового, модернізацію розкривають термінологічні словники [6]. Інші джерела інновацію трактують як нововведення явища культури [3]. Із психологічного погляду інновація – це результат творчої діяльності, спрямованої на розроблення, створення і поширення нових видів виробів, технологій, упровадження нових організаційних рішень, які задовольняють потреби людини

і суспільства, що викликають водночас соціальні та інші зміни [2]. У рамках дослідження структурно змістовних характеристик професійної діяльності педагога, включаючи проектні вміння, інновацію слід розглядати як нововведення, модернізацію, як нововведення та новоутворення, як результат творчої діяльності [1, с. 99].

В. Сластьонін та Л. Подимова розглядають інновацію як цілеспрямовану зміну, яка вносить у певну соціальну одиницю (організацію, суспільство, групу) щось нове щодо стабільності елементів. Таким чином, автори розглядають інновацію як процес цілеспрямованої діяльності педагогів-інноваторів [11].

У педагогічній інноватиці готовність до інноваційної діяльності сучасного педагога ВНЗ розуміється як інтегративна якість фахівця, що визначає його спрямованість на розвиток власної діяльності та діяльності своєї організації, а також його здатність бачити перспективу, аналізувати ситуацію, виявляти актуальні проблеми, знаходити та реалізовувати ефективні способи їх вирішення [6]. Тому у структурі готовності до інноваційної діяльності В. Лазарев виділяє такі компоненти (рис. 1).

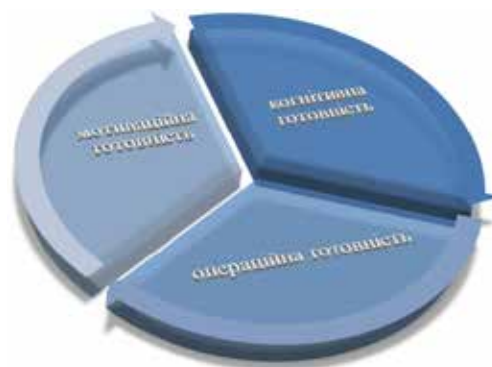

Рис. 1. Основні компоненти готовності педагогів до інноваційної діяльності

Своєю чергою, мотиваційна готовність характеризується наявністю мотиву включення в інноваційну діяльність; когнітивна готовність являє собою комплекс знань, необхідних для вирішення завдань інноваційної діяльності; операційна готовність визначає сукупність методів вирішення завдань інноваційної діяльності [7, с. 265].

Варто зазначити, що велике значення для успішної реалізації інноваційних процесів має мотивація педагогів. Саме мотив надає особистісний сенс діяльності, адже будь-яка діяльність має різні смисли для різних людей. Відповідно, проблема мотиваційної готовності є однією з найбільш значущих, оскільки адекватна цілям удосконалення професійного досвіду мотивація забезпечить розвиток готовності педагога ВНЗ до інноваційної діяльності. Водночас доцільно під час розгляду особливостей мотиваційної сфери зупинитися на проблемі мотиваційно-цільової

регуляції діяльності, адже мета може вказувати на як безпосередній, найближчий очікуваний результат діяльності людини, так і на ідеальний, подумки представлений результат, до якого прагнуть.

Відповідно, й інноваційна діяльність може сприйматися педагогами по-різному [4, с. 14] (рис. 2).

Необхідно відзначити, що матеріальний мотив або мотив уникнення невдач відповідають слабкій готовності до інноваційної діяльності. А відсутність мотивації свідчить про неготовність педагога до інноваційної діяльності з погляду його спрямованості. Підвищення професійної майстерності викладача ВНЗ можливе за умови постійного самовдосконалення, освоєння нових способів діяльності, вирішення нових, більш складних завдань. Однак педагог, який працює лише в режимі відтворення освоєних раніше способів діяльності, висококваліфікованим професіоналом стати не може. Зміна цільових установок, побудова шляхів професійного саморозвитку вимагають критичного відношення до себе та до того, що вже освоєно. Високому рівню готовності до інноваційної діяльності відповідає зріла мотиваційна структура, у якій провідну роль відіграють цінності самореалізації й саморозвитку.

Спрямованість педагога на розвиток своїх професійних здібностей і на досягнення вищих результатів є необхідною умовою для придбання інноваційною діяльністю ціннісного сенсу та мети [1, с. 100].

Іншим складником готовності педагогів до інноваційної діяльності є комплекс знань про сучасні вимоги до результатів освіти, інноваційних моделей та технологій освіти (когнітивна готовність), тобто все те, що визначає потребу й можливості розвитку існуючої педагогічної практики. Однак знання безлічі існуючих інноваційних технологій, методів та засобів недостатньо для здійснення їх правильного вибору. Викладач ВНЗ повинен не лише знати, а й розуміти умови їх ефективного

використання. Окрім того, щоб нововведення було реалістичним, його розроблення повинно здійснюватися з урахуванням конкретних умов, існуючих у вищому навчальному закладі [7, с. 266].

Ступінь компетентності викладача в галузі педагогічної інноватики може бути різним, тому різним буде і рівень його готовності до інноваційної діяльності в когнітивному аспекті, адже в рамках етапу отримання нового досвіду, коли важливим складником діяльності є сприйнятливність до нових знань і, як наслідок, діяльність педагога із накопичення необхідних знань, у процесі формування готовності до інноваційної діяльності педагога ВНЗ необхідно орієнтувати на те, що:

– теоретико-методологічна грамотність викладача є одним зі значущих елементів готовності педагога до інноваційної діяльності, що визначається новим змістом професійної діяльності й новим оцінюванням освітніх результатів;

– розвиток педагогічного досвіду має бути орієнтований на постійне накопичення знань, які визначають специфіку власної педагогічної інноваційної діяльності, а також знань сучасних способів, методів та технологій професійної діяльності [12, с. 72].

Наступним компонентом готовності педагога до інноваційної діяльності є сукупність методів та способів вирішення завдань, якими володіє викладач (операційна готовність). Відповідно, введення нового в цілі, зміст, методи та форми навчання й виховання, в організацію спільної діяльності викладача та студентів вимагає від педагога високого рівня сформованості інноваційних педагогічних умінь [7, с. 266].

Отже, педагог ВНЗ, який готовий до інноваційної діяльності (рис. 3).

Загальний рівень готовності педагога до інноваційної діяльності залежить від рівня мотиваційної, когнітивної та операційної готовності, адже потенційні можливості якісних змін у педагогічній системі вищого навчального закладу визначаються

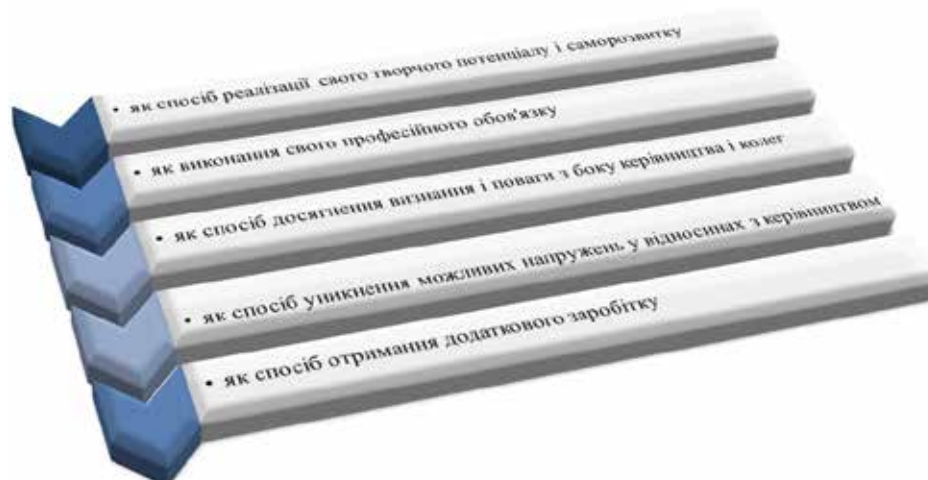

Рис. 2. Особливості визначення інноваційної діяльності

Рис. 3. Уміння та навички педагога щодо готовності до інноваційної діяльності

ступенем готовності кожного викладача до нововведень.

Також варто зазначити, що думки науковців, нове в педагогіці – це не лише ідеї, підходи, методи, технології, які ще не використовувалися, а й той комплекс елементів або окремих елементів навчального процесу, які несуть у собі прогресивний початок, котрий дає змогу досить ефективно вирішувати педагогічні завдання [5, с. 10].

Як бачимо, пошук інноваційних підстав успішної професійної діяльності педагога будь-якого навчального закладу продовжує залишатися пріоритетним у психолого-педагогічних дослідженнях. Для ефективної інноваційної діяльності педагогу необхідні не лише аналітичні, гностичні, комунікативні вміння, а й проєктні. Оскільки проєктні вміння дають змогу педагогу забезпечувати змістовний, оперативний та матеріальний аспекти його інноваційної діяльності [12, с. 125], то, відповідно, вони й визначаються як уміння передбачати, прогнозувати цілеспрямований діяльнісний процес, його результати, умови та перспективи розвитку. Тобто це вміння, які розкриваються у здатності педагога модифікувати спільні цілі й завдання, планувати, проєктувати та конструювати педагогічний процес на інноваційному рівні.

Природа сучасної інноваційної діяльності викладача вимагає нового педагогічного мислення, коли педагог ВНЗ здатний не лише на багатоаспектну теоретичну оцінку своєї діяльності, а й на осмислення навчальних ситуацій із погляду різноманітних об'єктивних та суб'єктивних умов інноваційної діяльності. Тобто ефективність інноваційної діяльності педагога ВНЗ на етапі рефлексивного осмислення та оцінки нового досвіду залежить від сформованості й розвиненості педагогічного мислення [8, с. 131].

Таким чином, у процесі формування готовності педагога до інноваційної діяльності в рамках етапу застосування нового досвіду необхідно враховувати те, що важливою умовою розвитку досвіду

є вирішення педагогічних завдань з орієнтацією на організацію творчої, пізнавальної діяльності через співпрацю та діалог зі студентами; розвиток інноваційного педагогічного досвіду має бути орієнтований на освоєння способів діяльності, що відображають специфіку творчої продуктивної комунікації [4, с. 20].

Висновки і пропозиції. Отже, інноваційна діяльність педагогів спрямована на розвиток у студентів потреби у використанні інноватики у своїй професійній діяльності. Вона реалізується шляхом поетапного засвоєння психолого-педагогічних, методичних та спеціальних знань про особливості використання інновацій у професійній діяльності, інтегрованих у зміст професійної підготовки та оволодіння студентами вміннями використовувати інновації, а також передбачає інтеграцію теоретичних та практичних видів роботи інноваційного спрямування.

Необхідність наукового забезпечення вирішення проблем підвищення рівня інноваційної діяльності сучасних педагогів ВНЗ та практична нерозробленість відповідної наукової бази визначають актуальність розвідок у цьому напрямі. У цих умовах необхідно вирішити низку практичних завдань: виявлення ступеня інноваційної готовності педагогів, підвищення рівня мотиваційної, когнітивної, операційної готовності. Саме вирішення цих завдань передбачає розроблення інтегральної системи оцінки рівня інноваційної готовності та побудови спеціальної програми, спрямованої на формування суб'єктної позиції викладача та студентів в інноваційній діяльності.

Список використаної літератури:

1. Абдаліна Л.В., Кобзенко І.К. Структурно-змістовні характеристики особистісного потенціалу педагога. *Вісник Тамбовського університету. Серія «Гуманітарні науки»*. 2011. Вип. 2(94). С. 99–103.

2. Великий психологічний словник / під ред. Б.Г. Мещерякова, В.П. Зінченко. Москва, 2003. 672 с.
3. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
4. Дубасенюк О.А. Інновації в сучасній освіті. *Інновації в освіті: інтеграція науки і практики* : збірник науково-методичних праць / за заг. ред. О.А. Дубасенюк. Житомир : ім. І. Франка, 2014. С. 12–28.
5. Загвязинский В.И. Инновационные процессы в образовании. Тюмень, 1990. С. 5–14.
6. Інноваційна діяльність вчителя: термінологічний словник / за заг. ред. О.І. Огієнко. Київ, 2016. 120 с.
7. Лазарев В. Педагогическая инноватика. Москва : Просвещение, 2006. 295 с.
8. Подымова Л.С. Подготовка учителя к инновационной деятельности. Москва, 1995. 245 с.
9. Поташник М.М. Инновационные школы России: становление и развитие. *Опыт программно-целевого управления* : пособие для руководителей общеобразовательных учреждений. Москва : Новая школа, 1996. 320 с.
10. Сластьонін В.А., Ісаєв І.Ф., Шиянов Е.Н. Педагогіка : посібник / за ред. В.А. Сластьоніна. Москва : Академія, 2002. 576 с.
11. Сластьонін В.А., Подимова Л.С. Педагогіка: інноваційна діяльність. Москва : Магістр, 1997. 224 с.
12. Хуторський А.В. Педагогічна інноватика: методологія, теорія, практика. Москва : УНЦ ДО, 2005. 222 с.

Halushchak V. Some aspects of innovative activity of a modern teacher in higher education institutions

The article is devoted to the issues of innovative activity of a modern teacher in a higher educational institution. It is noted that the current state of education in the country does not satisfy either society or the state, and the potential for development of the pedagogical system of higher education is generally determined by the degree of readiness and ability of teachers to change themselves, innovate and create new models of pedagogical practice. It is determined that increasing the readiness for innovative activity of teachers requires appropriate methods of its evaluation and special programs aimed at forming the subjective position of the teacher in relation to innovative activity. In turn, in the study of structurally meaningful characteristics of the professional activity of the teacher, including project skills, innovation should be considered as innovation, modernization, as innovation and new formation, as a result of creative activity. Modern analysis of theoretical achievements has shown that the innovation process should be understood as a process of creation, development and dissemination of innovations, as a process of materialization of knowledge into innovation. Therefore, it is necessary to identify the degree of innovative readiness of teachers in terms of increasing their level of motivational, cognitive and operational readiness. And also increase of competence in the field of pedagogical innovation, development of methods of the decision of problems of innovative activity, formation of the value relation of the teacher to changes of own professional activity. The study examined the factors and sources of obstacles to the development and dissemination of innovations; the new role of the teacher-researcher is specified; specific problems of introduction, development and application of innovations are analyzed. Teachers should pay special attention to the fact that knowledge of existing innovative technologies, methods and tools is not enough to make the right choice. Therefore, the analysis of the practical significance of knowledge and the possibility of their use are quite relevant for innovation. Therefore, the teacher must not only know but also understand the conditions of their effective use. In addition, for the innovation to be realistic, its development should be carried out taking into account the specific conditions existing in the educational institution, taking into account various aspects of innovation, the specifics of innovative activities of teachers and innovative technologies in education.

Key words: *innovation, innovative activity, innovative process, readiness of teachers for innovative activity, components of readiness of the teacher for innovative activity.*